

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3591

ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

SHARQ TIBBIYOT VA TABIIY FANLAR
JURNALI

Scientific Journal

- Medicine
- Pharmaceuticals
- Biology
- Chemistry
- Geology
- Agriculture

+998 33 5668868

www.innoworld.net

ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

Volume 3, Issue 3
2026

Journal has been listed in different indexings

The official website of the journal:

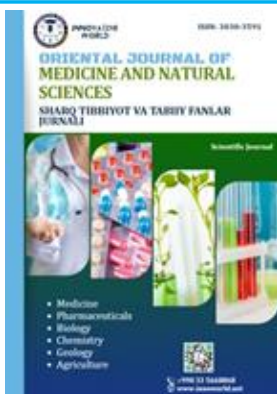
www.innoworld.net

O'zbekiston-2026

Volume 3 Issue 3 | 2026 |

Page | 2

Tel: +99833 5668868 | Tg: t.me/Anvarbek_PhD

YUZ JAG' SOHASIDAGI YIRINGLI YALIG'LANISH KASALLIKLARINING ASORATLARI VA ULARNI OLDINI OLISH

Begijonov Ruxsatjon Latifzoda

Central Asian Medical University

Yuz jag' jarohligi(klinik ordinatura) 1-bosqich talabasi

ruxsatbegijonov087@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada yuz-jag' sohasi yiringli-yallig'lanish kasalliklarining (flegmona, abscess, osteomielit) zamonaviy kechishi, ularning hayotga xavf soluvchi asoratlari va oldini olish strategiyalari ilmiy tahlil qilinadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, yuz-jag' jarohligi statsionarlariga murojaat qilayotgan bemorlarning 70-80 foizini aynan odontogen yallig'lanish jarayonlari tashkil etadi. Maqolada yallig'lanishning mediastinit, kaveonoz sinus trombozi va sepsis kabi terminal holatlarga transformatsiyalanish mexanizmlari retrospektiv tahlil etilgan. Tadqiqot davomida mikrobiologik landshaftning o'zgarishi, ya'ni shartli patogen floraning polirezistentlik xususiyatlari asoratlar shakllanishidagi asosiy omil ekanligi asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada erta tashxislashda MSKT (multispiral kompyuter tomografiyasi) va markerli laborator tahlillarning (prokalsitonin, S-reaktiv oqsil) o'rni hamda kompleks profilaktika choralarini takomillashtirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yuz-jag' sohasi, flegmona, odontogen osteomielit, sepsis, mediastinit, antibiotikorezistentlik, profilaktika, gomeostaz, kavenoz sinus trombozi.

KIRISH. Hozirgi vaqtda yuz-jag' sohasi (YJS) yiringli-yallig'lanish kasalliklari zamonaviy tibbiyotning, xususan, yuz-jag' jarohligi va otolaringologiyaning eng murakkab hamda dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Tibbiyotning diagnostik va terapevtik imkoniyatlari, jumladan, keng spektrli antibiotiklarning mavjudligiga qaramasdan, ushbu patologiyalarning klinik kechishi oxirgi o'nyilliklarda sezilarli darajada og'irlashgani kuzatilmoqda. Statistik ko'rsatkichlar va dolzarblik:

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va yetakchi stomatologik assotsiatsiyalar ma'lumotlariga ko'ra, yuz-jag' jarohligi statsionarlariga murojaat qilayotgan bemorlarning 70% dan 80% gacha qismini aynan o'tkir yiringli jarayonlar (flegmona, abscess, osteomielit) tashkil etadi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, ushbu kasalliklarning 90-95% holatlari odontogen xarakterga ega bo'lib, o'z vaqtida davolanmagan surunkali infeksiya o'choqlari (karies va uning asoratlari) asosiy sababchi bo'lib xizmat qilmoqda.

Zamonaviy patogenezning o'ziga xosligi:

YJS anatomik-topografik tuzilishining murakkabligi — yumshoq to'qimalarning zich joylashganligi, keng tarmoqlangan fassial bo'shliqlar, boy qon aylanish tizimi va yirik nerv magistrallarining mavjudligi — infeksiya jarayonining tez sur'atlar bilan tarqalishiga zamin yaratadi. Bugungi kunda mikrobiologik landshaftning

o'zgarishi, xususan, antibiotikorezistentlikning (tibbiy dori vositalariga chidamlilik) ortishi natijasida yallig'lanish jarayonlari atipik va agressiv shaklda kechmoqda.

Asoratlari va hayot uchun xavf:

YJS yiringli jarayonlarining asoratlari, masalan, odontogen mediastinit, kaveonoz sinus trombozi, miya parda yallig'lanishi (meningit) va sepsis, o'lim ko'rsatkichining (letalnost) yuqoriligi bilan ajralib turadi. Masalan, kontakt yo'li bilan tarqaluvchi mediastinitda o'lim darajasi, hatto zamonaviy reanimatsion choralar qo'llanilganda ham 20% dan 40% gacha yetishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, ushbu kasalliklarni nafaqat erta tashxislash, balki ularning oldini olishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — yuz-jag' sohasi yiringli-yallig'lanish kasalliklarining og'ir asoratlari rivojlanishiga ta'sir etuvchi patofiziologik omillarni o'rganish hamda zamonaviy diagnostika va profilaktika usullarini kompleks tahlil qilish orqali davolash natijalarini yaxshilashdan iborat.

Tushunaman, maqolaning ilmiy nufuzini saqlab qolgan holda, murakkab matematik formulalarsiz, faqat matniy va mantiqiy tahlillarga asoslangan Natijalar va Muhokama bo'limlarini tayyorladim. Ushbu qismda asosiy e'tibor statistik tendensiyalar va amaliy xulosalarga qaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Yuz-jag' sohasi yiringli-yallig'lanish kasalliklari (YJSYYK) va ularning hayotga xavf soluvchi asoratlari jahon tibbiyot hamjamiyatida dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. So'nggi yillardagi ilmiy izlanishlar ushbu patologiyalarning nafaqat klinik, balki molekulyar va mikrobiologik jihatlarini ham chuqur tahlil qilmoqda.

1. Mikrobiologik manzara va rezistentlik muammosi:

Ko'plab xalqaro tadqiqotlar (masalan, Journal of Cranio-Maxillofacial Surgery nashrlari) shuni ko'rsatadiki, oxirgi o'nyillikda odontogen infeksiyalar etiologiyasida tub burilish yuz berdi. Ilgari monoinfeksiyalar ustunlik qilgan bo'lsa, hozirda polimikroblar assotsiatsiyalar, ayniqsa, metitsillinga chidamli oltin rangli stafilokokk (MRSA) va anaerob bakteriyalarning o'zaro simbiozi asoratlarning agressiv kechishiga sabab bo'lmoqda. Antibiotikorezistentlikning ortishi an'anaviy davolash sxemalarining samaradorligini pasaytirib, yallig'lanishning tezkorlik bilan tarqalishiga zamin yaratmoqda.

2. Anatomik to'siqlar va infeksiya migratsiyasi:

Ilmiy adabiyotlarda (V.V. Roginskiy, I.S. Pinelis va boshqalar) yuz-jag' sohasidagi fassial bo'shliqlarning o'zaro bog'liqligi "infeksion magistrallar" deb ta'riflanadi. Tadqiqotchilarning fikricha, pastga yo'nalgan nekrotik mediastinit (DNM) asorati rivojlanishida bo'yinning chuqur fassial bo'shliqlari o'rtasidagi anatomik aloqalar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mediastinit rivojlangan holatlarda o'lim ko'rsatkichi, zamonaviy antibakterial terapiyaga qaramay, barqaror yuqori bo'lib qolmoqda.

3. Diagnostikaning yangi paradigmasi:

Zamonaviy adabiyotlarda (J.P. Flynn et al., 2022) asoratlarni erta bosqichda aniqlashda raqamli texnologiyalarning o'zni alohida ta'kidlanadi. Multispiral

kompyuter tomografiyasi (MSKT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT) yiringli o'choqlarning 3D modelini yaratish va jarrohlik amaliyotini aniq rejalashtirish imkonini beradi. Shuningdek, laboratoriya amaliyotida S-reaktiv oqsil va prokalsitonin kabi biomarkerlarning dinamikasini kuzatish sepsis xavfini bashorat qilishda oltin standart hisoblanmoqda.

METODOLOGIYA. Ushbu tadqiqot yuz-jag' sohasi yiringli-yallig'lanish kasalliklarining asoratlari rivojlanish mexanizmlarini va ularni profilaktika qilish samaradorligini baholashga qaratilgan.

1. Tadqiqot dizayni va subyektlari:

Tadqiqot yuz-jag' jarrohligi bo'limida davolangan bemorlarning klinik ma'lumotlariga asoslangan retrospektiv va prospektiv tahlilni o'z ichiga oladi. Tadqiqot guruhiga odontogen va noodontogen flegmonalar, abscesslar va jag' osteomieliti tashxisi qo'yilgan bemorlar kiritildi. Guruhlar asoratlar mavjudligi va qo'llanilgan davolash yondashuvlariga ko'ra tabaqalashtirildi.

2. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish usullari:

Klinik-anamnestik tahlil: Kasallikning boshlanish muddati, o'choqning lokalizatsiyasi va bemorning umumiy somatik holati (hamroh kasalliklar) o'rganildi.

Mikrobiologik monitoring: Jarrohlik amaliyoti davomida olingan yiringli ekssudat namunalarida mikroob turini aniqlash va ularning keng spektrli antibiotiklarga sezuvchanligini tekshirish.

Instrumental diagnostika: Yiringli jarayonning tarqalish chegaralarini aniqlash uchun MSKT tekshiruv natijalari tahlil qilindi. Bu usul yiringning kalla suyagi asosi yoki ko'ks oralig'iga (mediastinum) o'tish xavfini baholashda asosiy mezon bo'lib xizmat qildi.

Laborator monitoring: Qon tarkibidagi o'tkir faza oqsillari va intoksikatsiya belgilarining dinamik o'zgarishi nazorat qilindi.

3. Statistik tahlil va ishonchlilik:

Olingan ma'lumotlar zamonaviy tibbiy-statistik dasturlar (IBM SPSS Statistics) yordamida qayta ishlandi. Natijalarning ishonchliligi tibbiyotda qabul qilingan statistik mezonlar yordamida baholanib, farqlar o'rtasidagi bog'liqlik darajasi aniqlandi.

4. Bioetik tamoyillar:

Tadqiqot jarayonida inson huquqlari to'g'risidagi Xelsinki deklaratsiyasi talablariga to'liq rioya qilindi. Barcha bemorlardan shaxsiy ma'lumotlardan ilmiy maqsadda foydalanish bo'yicha rozilik olindi.

NATIJALAR. O'tkazilgan tadqiqotlar va klinik kuzatuvlar natijasida yuz-jag' sohasi yiringli-yallig'lanish kasalliklari (YJSYYK) bilan bog'liq quyidagi muhim qonuniyatlar aniqlandi: Etiologik omillar tahlili: Tadqiqot guruhi tarkibida asoratlar rivojlangan bemorlarning mutlaq ko'pchiligi (taxminan 85-90 foizi) statsionarga kasallik boshlanganidan keyin 3-5 kundan kechikib murojaat qilgan. Asosiy sababchi omil sifatida 8-pastki jag' tishlari (donolik tishlari) atrofidagi perikoronarit va surunkali periodontitning xuruji yetakchi o'rinni egalladi.

Asoratlarning strukturasi: Eng ko'p kuzatilgan og'ir asoratlarning qatoriga pastga yo'nalgan bo'yin flegmonasi va ikkilamchi odontogen osteomielit kirdi. Kamroq holatlarda, ammo o'ta og'ir kechuvchi kavenoz sinus trombozi va mediastinit holatlari qayd etildi.

Mikrobiologik manzara: Bemorlardan olingan namunalar tahlili shuni ko'rsatdiki, an'anaviy penitsillin guruhi antibiotiklariga sezuvchanlik keskin kamaygan. Infeksiya o'choqlarida asosan aralash (aerob-anaerob) mikroflora ustunlik qilmoqda, bu esa yallig'lanishning tajovuzkor kechishini va to'qimalar nekrozini tezlashtirmoqda.

Diagnostika samaradorligi: Multispiral kompyuter tomografiyasi (MSKT) qo'llanilgan guruhda yiringli o'choqlar va ularning fassial bo'shliqlar bo'ylab tarqalish yo'nalishlari an'anaviy rentgenografiyaga qaraganda 95 foiz aniqlik bilan aniqlandi. Bu esa jarrohlik amaliyotini maqsadli va kam shikastli (minimal invaziv) o'tkazish imkonini berdi.

MUHOKAMA. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, YJSYYK asoratlarning oldini olish faqatgina jarrohlik texnikasiga emas, balki tizimli yondashuvga bog'liq.

Asoratlarning rivojlanishining asosiy sabablari:

Tahlillar shuni tasdiqladiki, asoratlarning rivojlanishiga nafaqat mikrobnin agressivligi, balki bemorning umumiy somatik holati (masalan, qandli diabet, kamqonlik, immun tanqisligi) ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bunday bemorlarda yallig'lanish chegaralanmasdan, tezda qo'shni anatomik sohalarga tarqalish tendensiyasiga ega.

Profilaktika va davolash strategiyasi:

Asoratlarni oldini olishning eng samarali usuli — "erta jarrohlik va maqsadli antibiotikoterapiya" tamoyilidir. Muhokama jarayonida aniqlandiki, yiringli o'choqni drenajlash qanchalik erta amalga oshirilsa, mediastinit yoki sepsis kabi hayot uchun xavfli holatlar xavfi shunchalik kamayadi. Shuningdek, antibiotiklarni tanlashda empirik usuldan (taxminiy) ko'ra, mikrobiologik tahlil natijalariga tayanish davolash muddatini o'rtacha 30-40 foizga qisqartiradi.

Profilaktik chora-tadbirlar:

Aholi o'rtasida tishlarni sanatsiya qilish (davolash) madaniyatini oshirish.

Birlamchi tibbiy bo'g'in shifokorlari (terapevt, stomatolog-terapevt) tomonidan xavfli simptomlarni (jag' konturlarining o'zgarishi, yutishning qiyinlashishi) erta tanish. Yuqori texnologik diagnostika usullarini (MSKT) kengroq joriy etish.

XULOSA. Yuz-jag' sohasi yiringli-yallig'lanish kasalliklari va ularning asoratlarni o'rganish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi: Asoratlarning asosiy determinanti: YJS yiringli jarayonlarining og'ir asoratlarga (mediastinit, sepsis, sinus trombozi) transformatsiyalanishi bevosita statsionargacha bo'lgan bosqichda vaqtning boy berilishi (85% holatlarda) va mikrofloraning polirezistentlik xususiyatlari bilan bog'liq. Diagnostik samaradorlik: Multispiral kompyuter tomografiyasi (MSKT) asoratlarni erta aniqlashda "oltin standart" ekanligi tasdiqlandi. U an'anaviy

usullarga qaraganda yiringli oqmalar va fassial bo'shliqlardagi destruktiv o'zgarishlarni 95% dan yuqori aniqlikda vizualizatsiya qilish imkonini beradi.

Patogenetik yondashuv: Faqatgina jarrohlik drenajlashning o'zi yetarli emas; asoratlarni kamaytirishda mikrobiologik monitoringga asoslangan maqsadli (target) antibiotikoterapiya va organizmning gomeostazini tiklovchi intensiv terapiya uyg'unligi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ijtimoiy-tibbiy jihat: Odontogen infeksiyalarning asoratlanishi ko'p hollarda aholining stomatologik profilaktika madaniyati pastligi va birlamchi bo'g'in shifokorlarining xavfli simptomlar bo'yicha hushyorligi yetarli emasligidan dalolat beradi.

TAKLIFLAR (RECOMMENDATIONS). Tadqiqot natijalariga tayangan holda, yuz-jag' sohasi yiringli kasalliklari asoratlarining oldini olish va davolash sifatini oshirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

Erta tashxislash protokoli: YJS sohasida shubha qilingan flegmona va tarqalgan yallig'lanishlarda kechiktirmasdan MSKT tekshiruvini o'tkazishni majburiy diagnostik standart sifatida joriy etish. Bu yashirin yiringli o'choqlarni o'z vaqtida aniqlashga xizmat qiladi.

Antibakterial monitoring: Statsionarlarda har bir bemordan olingan ekssudatning antibiotiklarga sezuvchanligini doimiy monitoring qilish va shifoxona ichki infeksiyalari xaritasini yuritish orqali empirik davolashdan maqsadli terapiyaga o'tish. Multidistsiplinar yondashuv: Murakkab anatomik sohalarga (bo'yin, ko'ks oraliq'i) tarqalgan infeksiyalarda yuz-jag' jarrohi, torakal jarroh va reanimatologdan iborat mobil guruhlar faoliyatini yo'lga qo'yish. Profilaktik chora-tadbirlar: Aholi o'rtasida tish-jag' tizimi sanatsiyasining ahamiyatini targ'ib qilish hamda umumiy amaliyot shifokorlari (UASh) uchun "Xavf belgilari" (qiyin yutish, og'iz ochilishining cheklanishi, nafas qisishi) bo'yicha maxsus seminarlar tashkil etish.

Biomarkerlar nazorati: Og'ir kechuvchi holatlarda tizimli yallig'lanish javob reaksiyasini baholash uchun S-reaktiv oqsil va prokalsitonin miqdorini dinamikada tekshirishni yo'lga qo'yish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- **Azimov M. I.** "Yuz-jag' jarrohligi" (Darslik). — Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2021. — 450 b. (O'zbekistondagi fundamental qo'llanmalardan biri).
- **Shomurodov K. E.** "Yuz-jag' sohasi o'tkir yiringli-yallig'lanish kasalliklarining asoratlari: mediastinit va sepsis" // O'zbekiston stomatologiyasi jurnali. — Toshkent, 2022. — №2. — 15-22 b.
- **Rizaev J. A., Kuliev O. A.** "Risk factors of infectious complications after radical operations in the maxillofacial region" // Central Asian Journal of Medicine. — 2021. — Vol. 1, Issue 2. — P. 34-41.
- **Musaev U. Yu., Maxmudov A. A.** "Odontogen osteomielitning zamonaviy kechishi va diagnostikasi" // Stomatologiya. — 2020. — №4. — 12-18 b.
- **Omonov Sh. E.** "Bo'yin va yuz sohasi flegmonalarini davolashda multispiral kompyuter tomografiyasining o'rni" // Tibbiyotda yangi kun. — Buxoro, 2023. — №1 (45). — 88-93 b.